

ΚΕΤΕΒΕ

ISBN: 978-625-8770-33-9

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 1717

Tarih

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Taha Kılınç

Yayına Hazırlayan
Şuhedanur Hacıoğlu

Düzeltili
Burak Çomoğlu

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Özkan kaya

1. BASKI

Ağustos 2026
İstanbul

Ketebe Yayınları

Sertifika No: 49619

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212 612 29 30

e-posta: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Sertifika No: 47939

My Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Yılanlı Ayazma Sk.

No: 8/F Zeytinburnu / İstanbul

Tel: 0212 674 85 28

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

STEPLERDEN PAYİTAHTA
Kırım Hanlığı'nda Dört Saltanat Bir Ömür

SELİM GİRAY HAN

MUHAMMET ŞEN

KETEBE

Muhammet Şen

20 Nisan 1977 tarihinde Zonguldak'ta doğdu. İlköğrenimini 1984-1989 yılları arasında Çaydamar İlkokulu'nda, ortaöğrenimini 1989-1992 yılları arasında Zonguldak Gazi İlköğretim Okulu'nda ve lise öğrenimini 1992-1995 yılları arasında Zonguldak Mehmed Çelikel Lisesi'nde tamamladı.

1996 yılında kazandığı Dumlupınar Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 2000 yılında mezun olup aynı üniversitede 2000 yılında araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Prof. Dr. Aygün Attar danışmanlığında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "23 Numaralı Kütahya Şer'iyе Sicili" adlı teze 2003 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2004 yılında doktora eğitimini tamamlamak için 35. madde ile Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı'na görevlendirmeyeyle geldi. Doktora eğitimi için gerekli dil öğrenimi ve kaynak temini için bir yıl Tataristan/Kazan ve Moskova'da bulundu. 2025 Eylül ayında vefat etti. Evli ve bir çocuk babasıydı.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	8
TAKDİM	11
ÖNSÖZ	15
GİRİŞ	19

BİRİNCİ BÖLÜM KIRIM HANLIĞI'NDA I. SELİM GİRAY HAN DÖNEMİ (1671-1704)

SELİM GİRAY HAN'IN PORTRESİ	25
Şeceresi	25
Çocukluk ve Gençlik Yılları	28
Fiziksel Özellikleri ve Karakteri	31
İlmî, Edebî ve Dinî Yönü	34
Bâbîâlî'nin Gözünde Selim Giray	39

İKİNCİ BÖLÜM

SELİM GİRAY'IN BİRİNCİ HANLIK DÖNEMİ (1671-1677)

BAHÇESARAY'DA YENİ BİR DÖNEM:

SELİM GİRAY'IN KIRIM HANLIĞI'NA TAYİN EDİLMESİ..... 45

LEHİSTAN VE RUSYA CEPHELERİNDEKİ SAVAŞ YILLARI..... 48

BİRİNCİ LEHİSTAN (KAMANİÇE) SEFERİ..... 53

İKİNCİ LEHİSTAN (İZVANÇE) SEFERİ..... 59

İLK OSMANLI-RUS SAVAŞI:

I. ÇEHRİN SEFERİ'NDE SELİM GİRAY..... 64

EGE'DEKİ SÜRGÜN YILLARI VE RODOS..... 72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SELİM GİRAY'IN İKİNCİ HANLIK DÖNEMİ (1684-1691)

SÜRGÜN SONRASI YENİDEN TAHTA DÖNÜŞ 79

SELİM GİRAY'IN LEHİSTAN

VE RUSYA CEPHELERİNDEKİ FAALİYETLERİ 83

Kamaniçe Önünde Kuşatmayı Kırma Harekâtı 83

Lehistan'ın Boğdan'ı İşgal Teşebbüsü;

Osmanlı ve Kırım Kuvvetlerinin Boyan Zaferi..... 87

ORKAPI'DA ÇARLIK ORDUSUNA BOZGUN:

PEREKOP ZAFERİ..... 90

SELİM GİRAY'IN AVUSTURYA CEPHESİNDEKİ

FAALİYETLERİ..... 97

Avusturya Seferi için Payitahttan Çağrı

ve Edirne Buluşması..... 97

İç Buhrana Müdahale: Yeğen Osman Paşa Düğümü..... 101

Avusturya Karşısında Kaçanık Zaferi..... 106

Zaferin Ardından Edirne'ye Geliş ve Hac Yolculuğu..... 108

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SELİM GİRAY'IN ÜÇÜNCÜ HANLIK DÖNEMİ (1692-1699)

SELİM GİRAY'IN ÜÇÜNCÜ DEFA KIRIM HANI TAYİN EDİLMESİ.....	115
SELİM GİRAY'IN AVUSTURYA VE RUSYA CEPHELERİNDEKİ FAALİYETLERİ.....	119
Tuna Boylarında Son Seferler: Petrovaradin Kuşatması	119
Sultan II. Mustafa ile Avusturya Seferi.....	123
Karadeniz'de Kırılan Denge: Azak Kalesi'nin Düşüşü.....	135

BEŞİNCİ BÖLÜM

SELİM GİRAY'IN DÖRDÜNCÜ HANLIK DÖNEMİ (1702-1704)

II. DEVLET GİRAY DÖNEMİ: KIRIM HANLIĞI'NDA KARDEŞ KAVGASI	159
İSYANIN BASTIRILMASI VE DÖRDÜNCÜ KEZ TAHTA ÇIKIŞ	163
Hacı Selim Giray'ın Vefâtı.....	170
BİBLİYOGRAFYA.....	171
BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ.....	171
Temel Eserler.....	174
Araştırma, İnceleme ve Telif Eserler.....	177
EKLER.....	200
KIRIM HANLARI VE HANLIK SÜRELERİ.....	213
SON NOTLAR.....	217
DİZİN.....	311

KISALTMALAR

A.DVNS.MHM.d	: Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri
A.DVNS.NHM.d	: Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri Nâme-i Hümâyûn
	Defterleri
AE	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Ali Emiri Tasnifi
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
Bas. Haz.	: Basıma Hazırlayan
Bibl.	: Bibliyografya
Blkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
C. AS	: BOA, Cevdet Askeriye
C. DH	: BOA, Cevdet, Dahiliye
C. DRB	: BOA, Cevdet, Darphane
C. HR	: BOA, Cevdet, Hariciye
C. ML	: BOA, Cevdet, Maliye
Çev.	: Çeviren
D.BŞM	: BOA, Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemî
D.BŞM.MHF	: BOA, Bab-ı Defteri Başmuhasebe, Muhallefât
	Halifesi Kalemî
D.BŞM.TRE	: BOA, Bab-ı Defteri Başmuhasebe, Tersâne-i
	Amire Emini
D.EVM	: BOA, Bâb-ı Defteri Evâmiri Maliye Kalemî
Der.	: Derleyen
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
D.MKF	: BOA, Defteri Mevkufât Kalemî
D.MKF.NZE	: BOA, Bâb-ı Defteri Mevkufât Kalemî Nüzûl Emini
DVY	: Diyanet Vakfı Yayınları

DGBİT	: Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi
DTCFD	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
İ.A.	: İslâm Ansiklopedisi
İE.	: BOA, İbnülemin Tasnifi
İE. ADL	: BOA, İE, Adliye
İE. AS	: BOA, İE, Askeriye
İE. DH	: BOA, İE, Dahiliye
İE. DRB	: BOA, İE, Darphane
İE. HR	: BOA, İE, Hariciye
İE. ML	: BOA, İE, Maliye
İ.K.S.A.	: İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi
K.K.d	: BOA, Kamil Kepeci Defteri
Ks.	: Kısım
KTBY	: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
Ktp.	: Kütüphane
MAD.d	: BOA, Maliyeden Müdevver Defterleri
Mad.	: Madde, maddesi
MEBY	: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
M.S.	: Milattan Sonra
Nr.	: Numara
Nşr.	: Neşreden
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Sad.	: Sadeleştiren
TOEM	: Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası
Trc.	: Tercüme
TSMA	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TTKY	: Türk Tarih Kurumu Yayınları

TAKDİM

Bu çalışma bir doktora tezinden üretilmiştir. 2006 yılında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı'na geldiğimde merhum Muhammet Şen, daha biz tanışmadan önce tez konusunu belirlemiş olarak bana geldi. Kendisi, Yükseköğretim Kanunu'nun 35. maddesi uyarınca doktora yapmak üzere Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nden Ege Üniversitesi'ne görevlendirilmişti. Doktora eğitimine daha önce Prof. Dr. İsmail Aka Hoca'nın danışmanlığında başlamıştı. İsmail Aka Hoca, kendi yoğunluğu nedeniyle Muhammet Bey'in benim danışmanlığıma geçmesini önermişti. Eğer anlaşırsak bu, benim yönettiğim ilk doktora tezi olacaktı.

Genellikle sadece Osmanlı arşivlerine ve Osmanlı müverrihlerinin eserlerine dayanarak hazırlanmış çalışmaların içine düştüğü kısırdöngüden çıkarak; Rus arşiv kayıtları ve diğer önemli Rusça kaynaklarla mukayese edilerek yapılacak çalışmaların daha objektif ve güvenilir bilgiler ortaya koyacağı, tarih camiasında genel kabul gören bir yaklaşımdı. Ben de bu görüşte olduğum için danışmanlığı kabul etmeden önce Rusça öğrenmesi ve bunun için Rusya Federasyonu'na gitmesi gerektiğini söylediğimde; hiç tereddüt etmeden bunu zaten

planladığını, İsmail Hoca'nın da kendisine bu şartı koştığını söyledi.

Nasıl bir konu çalışmak istediğini sorduğumda; Kırım'ın en renkli ve karizmatik hanlarından biri olan Selim Giray'ı ve dönemini çalışmak istediğini, bu konuda ön araştırmaları yaptığını, konuya ilişkin Osmanlı arşiv kaynaklarını tespit ettiğini, bunların yanında Osmanlıca kronik ve tetkik eserlerin listesini çıkardığını, önemli bir kısmını da temin ettiğini söyledi. Çok heyecanlı, istekli ve enerji dolu görünüyordu. Kendisini daha yeni tanıyor olmama rağmen bu çalışmanın üstesinden geleceğine kani olmuşum.

Merhum Muhammet Bey, birkaç kez İzmir'den Ankara'ya ve İstanbul'a gitti geldi; nihayet TİKA'dan bir yurt dışı akademik araştırma desteği almayı başardı. Bu bursla Kazan Devlet Üniversitesi'ne hem Rusça öğrenmek hem de çalışmasıyla ilgili akademik araştırmalar yapmak üzere gitti. Bir yıla yakın kaldığı süre sonunda, araştırma konusuyla alakalı Rusça birçok eserin farklı formatlardaki dijital kopyalarını edinmiş olarak döndü. Artık geriye sadece bu materyalin tercümesi, fişlenmesi, tasnifi ve nihayet yazılması işi kalmıştı. Birçok şeyi zaten zihninde kurgulamış olduğu için her bir araya gelişimizde hangi bölümü nasıl yazacağını ayrıntılı bir şekilde anlatıyordu. Ben de bu arada asıl çalışma alanım Kafkasya olmakla birlikte, daha çok Kırım tarihine ilişkin makale ve kitaplar okuyor, onu anlamaya ve doğru yönlendirmeye gayret ediyordum.

Ancak tam bu sırada talihsiz bir haber aldık: Muhammet'e dördüncü evre lenfoma teşhisi konulmuştu. Bu teşhisin onun üzerinde nasıl bir etki bıraktığını, hastalığı kabullenip onu yenmek için nasıl bir çaba gösterdiğini gözlerimle gördüm. Sadece ben değil, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'ndeki arkadaşlarımızın tamamı ona moral vermek için adeta seferber oldu. Muhammet'in bir taraftan bu hastalıkla mücadele

ederken bir taraftan hâlâ tezle uğraşması için onu motive etmeye çalışıyorduk. O da bu çabamızı gördü ve karşılık verdi. Uzun ve zahmetli tedavi sürecinde olabildiğince sık görüşmeye çalışıyorduk; ancak kemoterapi uygulamaları sonrasında uzun aralar vermek zorunda kalıyorduk.

Derken Muhammet hastalığı yendi, vücudunu bu illetten tamamen temizledi. Bu başarının aslan payı doktorlar ve Muhammet'in kendisinden sonra kıymetli eşi Selma Hanım'ın ve sonradan acı bir şekilde kaybettiğimiz sevgili oğlu Yusuf'un-
dur. Onların sabrı, sevgisi, güler yüzü, vefakârlığı ve fedakârlığı Muhammet'teki gücü ortaya çıkardı. Tezi savunmak için hâlâ biraz süre varken yeniden çalışmalara odaklandı. Bu arada yazdığı metinleri sadece ben değil, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tarih Bölümü'ndeki arkadaşlarımız da okuyarak geri bildirimlerde bulunuyordu. Yapıcı önerilerle Muhammet tezini tamamladı ve jüri önünde başarıyla savundu. Bununla da yetinmedi; araştırma konusuyla alakalı kaynak toplamaya devam etti ve bulduğu kaynakları çalışmasına peyderpey ekledi. Zaman içerisinde çalışmanın hacmi büyüyerek neredeyse iki katına çıktı.

Muhammet'e ve yakınlarına asırlar kadar uzun gelen meşakkatli sürecin sonunda ortaya çıkan bu eserle, bir biyografi çalışmasının Kırım tarihi araştırmalarına ne kadar önemli katkılarının olabileceğini görmüş olduk. Her şeyden önce Selim Giray gibi karizmatik ve bilge bir hanın şahsında; Kırım hanının Osmanlı devlet protokolündeki yerini ve etkisini net bir şekilde görebildiğimiz gibi, iyi eğitim almış bu hanın şahsında Osmanlı saray kültürünün ve edebiyatının Kırım yarımadasına ne kadar derinden nüfuz ettiğine de şahit olduk. Muhammet Hoca; Selim Giray'ın iyi bir yönetici olmasının yanında, divanı olan başarılı bir şair ve bestekâr yönleriyle Osmanlı padişahları gibi güçlü bir profile sahip olduğunu Rus kaynaklarıyla sağlamasını yaparak ortaya koydu. Hanlığı'nın, Osmanlı Devleti'nin Avusturya, Lehistan ve Rusya ile ilişkilerinde nasıl

bir kilit rol oynadığını; Selim Giray'ın güçlü liderliğinde zaman zaman özerk bir devlet gibi hareket ederek tarihi olayların seyrini nasıl değiştirdiğini güvenilir kaynaklara dayanarak analitik bir yaklaşımla ortaya koymuş oldu.

Aramızdan ayrılıp ruhlar alemine göçmeden önce, hem canından çok sevdiği “Ak Topraklar” ve Kırım için kalıcı bir eser bırakmış olmanın bahtiyarlığını yaşadı. Ruhu şad olsun.

İzmir 2026

Abdullah Temizkan